

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Be-reshit

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 596 [1836 oder 1837]

ו תישארב

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8807

בראשית ה ו

שָׁנָה וַיָּמָת: ס (לג) וַיְהִי־נָח
בְּיָהֱמֶשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְּד נֹחַ
אֶת־שֵׁם אֶת־דָּם וְאֶת־יִפְתָּ:
ו (א) וַיְהִי כִי־הִחֵל הָאָדָם לָרֵב
עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה וּבָנֹת יִלְדוּ
לָהֶם

תרגום אשכנזי ס

בען אונד זעבענציג, שטארב
ער. (לג) נח וואר פֿינף הונד
דערט יאהרע אלט, אונד צייג
טע שם, חם אונד יפת.
ו (א) אלס גורדאן מענשליכע
געשלעכט אנפֿינג, זיך
צו פֿערמעהרען אויף ערדען,
אונד איהנען מעכטער געבן
רען

תרגום אונקלוס

רש"י

(לג) בן חמש מאות שנה. א"ר יודן מה טעם
כל הדורו' הולידו לק' שנה וזה לחמש מאות
אמר הקב"ה אם רשע' הם יאכדו במי' ורע
ללדיק' זה ואם לדיקים הם אעריח עליו
לעשות תיבות פרצה כנש את מעיינו ולא
הוליד עד חמש מאות שנה כדי שלא יבא
יפת הגדול שבנניו ראוי לעונשין לפני
המבול דכתיב (ישעיה ס"ה) כי הגער בן
מאה ש"ה ימות ראוי לעונש לעתיד וכן לפני מתן תורה: את שם את חם ואת יפת. והלא יפת הגדול
הוא אלף בתל' אתה דורש את שהוא לדיק וניולד בשבוא מהול ואכזרהם ילא ממנו וכו'. כנ"ר:
בני

רשבע שנין ומית: (לג) ויהוה נח בר חמש
מאה שנין ואוליד נח ית שם ית חם ית יפת:
ו (א) ויהוה פד שריאו בני אנשא למסגני
על אפי ארעא ובנתא איתילידו להו:
וחו

ב א ו ר

(א) החל, לשון חלה, והוא מביין הפעיל מפעלי הכפל: לדב, מקור מבנין הקל מהכפולים:
וראו

ה מ ע ר

ו (א) וחי, בענין פרשה הסוזמה הזאת נכר כתב הרד"א ח"ל: נכר ידעת מה שכתוב במדרש
ושנוי בסרקי רבי אליעזר ואשולג בנמרא, בענין בני אלהים שהיו מלאכים, ואם בלבו
למלאכות הכחוש אין ספק שיתישב בו הדעת היטיב עכ"ל. והנה כל קורא בהנלי העמים הקדמוני'
(מיטהקאגוע) ובשירי היונים, בעיניו יראה כי גם להם היה הספור הזה למורשה, כי ירבו
לספר מהתחבולות שעש אלילים לבוא על בנות האדם ומהם נולדו הנצורים אנשי שם (הערקען)
ורבים מהם עלו למרום אל סגרת האלילים וכל זה נודע, (יבכר רמז לזה הרד"א כי אחרי
שדחה דעת חז"ל יען הוא יתנגד אל הדעת כי שכל נפרד יתאווה מאות נשר, אמר ח"ל: ודמו"ל
באמת יש להם סוד ואינם נמשמעוהם כמו שלקחום האומות ע"כ). אולם בעיני העמים ההמה
לא היתה זאת כלל למרפה ולדראון אם בחר אליל אשה מבנות האדם לשבב עמה ואדרבה היתה
זאת (ואף אם היתה בעולת בעל) לשם ולתהלה, ומלכי ארץ ונכבדים התפארו בזה לאמר כי
אמוהם הראשונות הרו לזנונים מאליל אחד, כי חשבו שבעבור זה גם עליהם יערה רוח ממרום
ואליל הזה הוא להם אל מושיע, והדברים ידועים, וכמה מן ההפסד יגיע מזה אל נקיות
המדות, אם הננידים יתאמרו כי ונתה אמהם? — אולם תורתנו הקדושה אשר תכלית שואה השוא
כל אנשי זמה, הנידה כי מאז בלבו בני אלהים אל בנות האדם השחית כל נשר את דרכו ומלאה
הארץ חמס עד כי מסה ה' את זכרם וישאר אך נח ובניו והם ילאו ממלכי קרוץ מחומר, ולא
היו בני עליון, ולזה אך שקר בפי המתהללים באלילים לאמר אבינו אתה.

תרגום אשכנזי

בראשית ו

רען ווארדען, (ב) דא זא הען
דיא געטטליכען מענשען דיא
טעכטער דעם געמיינען מאנ-
נעם, דאס זיא שאן ווארען,
אונד נאמען זיך ווייבער, וועל-
כע זיא זיך ערוועהלטען. (ג) דא
שפראך דער עוויגע: מיין גייסט
וירד ניכט אימער אין דעם
מענשען שטרייטען, דיאווייל

להם: (ב) ויראו בני האלהים
את בנות האדם כי טבת הנה
ויקחו להם נשים מכל אשר
בחרו: (ג) ויאמר יהוה לאידון
רוחי באדם לעלם בשגם הוא

בשר

רש"י

תרגום אונקלוס

ן בני האלהים. בני השמים והשופטי.
ד"א בני האלים הם השרי' ההולכי'
בשליחותו של מקום אף הם היו מתערבי'
בהם. כל אלהים שנמקרא לשון מרות
זה יוכיח אתה תהיה לו לאלהים (שמות
ד') ראה נתתיך אלהים (שם ז'): כי
טובות הנה. אמר רבי יודן טבת כתיב כשהיו מטיבין אותה מקושטת ליננס למוסה היה גדול וננס
ונבעלה תמלה: מכל אשר בחרו. אף בעולת בעל אף הזכר והנהמה: (ג) לא ידון רוחי באדם. לא
יתרעם ויריב רוחי עלי בשביל האדם: לעולם. לחורך ימים הנה רוחי נדון בקרבי אם להשחית
ואם לרחם לא יהיה מדון זה ברוחי לעולם כלומר לאורך ימים: בשגם הוא בשר. כמו בשגם
בסגול' כלומר בשביל שגם זאת בו שהוא בשר ואעפ"כ אינו נכנע לפני ומה אם יהיה אש או דבר
קשה. כיוולא בו עד שקמתי דבורה (שופטים ה') כמו שקמתי. וכן שאתה מדבר עמי כמו שאתה

(ב) ויחוו בני רברביא יח בנת אנשא ארי
שפירן אינון ונקיבו להון נשין מכל די
אחרעיאו: (ג) ואמר יי לא יתקיים דרא
בישא הדין קדמי לעלם בדיל דאינון בשרא

טובות הנה. אמר רבי יודן טבת כתיב כשהיו מטיבין אותה מקושטת ליננס למוסה היה גדול וננס
ונבעלה תמלה: מכל אשר בחרו. אף בעולת בעל אף הזכר והנהמה: (ג) לא ידון רוחי באדם. לא
יתרעם ויריב רוחי עלי בשביל האדם: לעולם. לחורך ימים הנה רוחי נדון בקרבי אם להשחית
ואם לרחם לא יהיה מדון זה ברוחי לעולם כלומר לאורך ימים: בשגם הוא בשר. כמו בשגם
בסגול' כלומר בשביל שגם זאת בו שהוא בשר ואעפ"כ אינו נכנע לפני ומה אם יהיה אש או דבר
קשה. כיוולא בו עד שקמתי דבורה (שופטים ה') כמו שקמתי. וכן שאתה מדבר עמי כמו שאתה

ב א ו ר

(ב) ויראו בני האלהים את בנות האדם, אונקלס תרגם בני רברבי' ית בני אנשא, ויתכן
שהיו בני אדם בימי' ההם נחלקים לשתי כחות, הכת האמת נולדו מאדם ומה בדמות אלהים,
בשלמות גדולה מן הגוזה והחזק, והם הולידו בנים רבי' ככתוב ויולד ציזים וצנות, והיו
חכמי' ומשכילים וכל עניניהם מסודרי' ע"פ החכמה והקבלה שנידיהם, ועל זה נקראו בני
האלהי', לפי שזמרו דרך ה' המקיבל אללם וגם יד הבחינה היתה אחס לקרנם אל עבודת
האל ית', והכת השנית היו מבני בנים של אלו שולדו אחר שהחל לעבוד ע"י, חדל מהשגיל
לכותם, והיו בני אדם אובדי עלות שונאי' הישוב ותקון הקבוצן, שוכני מדברות תחת מרובים
ונמערים וננקיקי סלעים, ככראים ומיות היער ולאלה ילדו צנות, ובאשר ראו בני האלהי'
את צנות האנשי' האלה הנקראי' בני האדם כי טובות הנה, ר"ל יפות, גברה יד יכרם עליהם,
עזבו מעלתם הנכבדה, ולקחו להם נשי' דרך חסם מכל אשר בחרו, גם באו דרך צנות אל
צנות האדם פחותי המעלה, ולא יודע הדבר עד שוילדו להם בנים ויבירו כי אינם מבני שאר
האנשי' רק מאלו נולדו שהיו גדולי' וחזקי' בטבעם, אבל נוסלי' מאבותם בגוזה ונח, כלשון
לא נפל אנכי מכס (איוב י"ב ג'), וע"ז נקראו נפילים, והמה גבורי' כנגד שאר בני האדם:
(ג) לא ידון, י"א שראו נדן מלשון וישב חרבו אל נדנה (ד"ה א' כ"א כ"ז) שהניף לרוח
כדן והעד אחריות רוחי אגא דניאל בנו נדנה (דניאל ז' ט"ו), וראוי להיות ידון כפלס
יבוש, רק שגא הנח חמורת הדגש כמו ויגד יעקב מיד (בראשית כ"ה ט), שראוי להיות
ויגד או ויגד, כ"כ רד"ק בראשי' בראש דון ושרא נדן, ולדעת ראב"ע יתכן להיות משרש דון
וענינו נדן כאשר מלאנו אס יעלה לשמי' שיאו (איוב כ' ו'), ששרשו הוא וענינו כמו נשא,
וראוי להיות ידון בשורק, ואולם מלאנוהו גם בחולם כמו וישב העפר (קהלת י"ג ז'), והפירוש
לא יהי' רוחי באותו נדן שהוא הגוף לעולם אלא אופיאיו ממנה, וי"א שהוא מגזרת דין כי
הרוח דיין בגוף, והנכון כפי' ר' יהוד' טייג ורד"ק בשם אביו שהוא משרש דון מלשון מריבה
כמו יגרה מדון (משלי ט"ו י"ח וכ"ח כ"ה זכ"ט כ"ב), כפלס מלון משרש לון, ובאורו לא יהי'
עוד רוחי העליונה אשפ נפחתי באדם תמיד במריבה ומדון עם הנשר, בשגם הוא בשר, כמו

בראשית ו

תרגום אשכנזי ע

בְּשָׂרָה וְהָיוּ יָמֵיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים
שָׁנָה: (ד) הַנְּפִלִים הָיוּ בְּאֶרֶץ
בְּיָמֵים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר
יִבְאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בְּנוֹת הָאָדָם
וְיִלְדוּ לָהֶם הֵמָּה הַגְּבֵרִים אֲשֶׁר
מֵעוֹלָם אֲנֹשֵׁי הַשָּׁמַיִם: פ

ערדאך פלייש אייך איזט, עם
זאללען אבער זיינע פריסטטא-
גע נאך זיין, הונדערט אונד
צוואנציג יאה-ע. (ד) דיאריע-
זען ווארען דאמאלס אויף דער
ערדע. זא וואר עם אויך נאכ-
הער, ווייל דיא געטטליכען
מענשען קאמען צו דען טעכ-
טערן דעם געמיינען מאננעם;
אונד דיעזע איהנען געבארען,

דיעזעם זינד דיא העלדען, וועלכע פאן יעהער בעריהיטע טעננער ווארען.

אלם

תרגום אונקלוס

ר ש י

וְעוֹבְדֵיהוֹן בְּנֵשִׂיא אַרְכָּא יְהִיבְנָא לְהוֹן מָאָה
וְעֶשְׂרִין שָׁנִין אִם יְחֻבּוֹן: (ד) גְּבֵרִיא הָיוּ
בְּאֶרֶעָא בְּיּוֹמֵיא דְאִינוֹן וְאַף בְּחַר בֵּן דִּי
עַלְלִין בְּנֵי רַבְרַבִּיא לְבִנְתֵּי אַנְשָׁא וְיִלְדוּן
מִנְהוֹן אִינוֹן גְּבֵרִיא דִּי מַעֲלָמָא אַנְשִׁין דְּשָׁמַיִן:
וגלי

אף בשנס כמו בשנס: והיו ימיו וגו'. עד
ק"כ שנה אצריך להם אפי ואס לא ישובו
אביח עליהם מבול. וא"ת משנולר יפת
עד המבול אינו אלא ק' שנה אין מוקד'
ומאחר בתורה כבר הית' הגזירה גזורה כ'
שנה קוד' שהוליד נח תולדו' וכן מזינו בסדר
עולם. יש מדרשי אגדה רבים בלא ידון
אבל זה הוא למלכות פשוטו: (ד) הנפלים.
על שם שנפלו והפילו את העולם ובלשון
עברית לשון ענקים הוא: בימים ההם.
בימי דור אנוש ובני קין: וגם אחרי כן. אע"פ שראו באבדן של דור אנוש שעלה אוקיינוס והקיף
שליש העולם לא נכנע דור המבול ללמוד מהם: אשר יבואו. היו יולדות ענקים כמותם: הגבורים.
למרוד במקום: אנשי השם. אותם שנקבו בשמות עירד מחויאל מחושאל שנקבו על שם אבדן שנמומו
והותאו. דבר אחר אנשי שממון ששמו את העולם:

וינחם

ב א ו ר

לפי שהוא גם נצר ואינו רוח עליון לבד, כי אם מורכב מבשר ורוח, והש"ן פתוח כמו שלמה
אהי' (שיר א' ז'), סקמתי דבורה (שופט' ה' ז'), ונגזר מן אשר, והמלה מורכבת כאלו יאמר
בעבור אשר גם נצר הוא, ומתורגם בל"א (דיחוויל ער דרך פוייט חויך חויט): והיו ימיו מאת
ועשרים שנה, אקנע לו זמן ק"כ שנה, אם ישובו אקיי' אותם בעולם, ואם לאו אכלה אותם,
וכן ת"א ארכא יהיבנא להון מאה ועשרין שנין אם יחובון: (ד) הנפלים היו בארץ בימים
ההם, הכוונה שהיה זה בדורות הראשונים אשר היו נקראים בני האלהי' בהיותם בתכלית
השלמות שולידו עם ננות האדם הנפילים ההם, וגם אחרי כן, כי הנפילים ההם עלמם
הולידו

ה מ ע ר

(ד) הנפלים, לדעתי הוא שם נגזר מן פלה שענינו הפרשה והבדל כמו ונפלינו אני ועמך
(שמות ל"ג י"ז), והוא נרדף עם שרש כלא באל"ף, כי כל דבר שיוצא מדרג הטבע ומובדל ממנו
הוא פלא, ויחורג: (דיח חויטג עלייכעטעטעטען חתננער), וכן הר נופל יכול (איוב י"ד י"ח) ענינו
המופלג בגדלו וחוקו משאר הרים. ולדעת ידידי רי"ו שיעור נפילים ע"ד שאמר האשכנזי:
(חויפפחזנער) והוא שהם נופלים לתוך העין ע"י הפלגת מרחיבהם.

הרגום אשכנוי

בראשית ו

(ה) וַיִּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם
בָּאָרֶץ וְכָל יֵצֵר מַחֲשֵׁבֶת לִבּוֹ רָק
רָע כָּל הַיּוֹם: (ו) וַיִּנְחֵם יְהוָה כִּי
עָשָׂה אֶת-הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב

(ה) אלם דער עוויגע זאה, דאס
דיא באזיהייט דעם מענשליכען
געשלעכטעם גראם וואר אויף
דער ערדע, אונד אללעס טיכ-
טען דער געדאנקען זיינעם
הערצענס גור אימער אויף
דאז באזע גינג. (ו) דא בעי
רייעטע דער עוויגע, דאס ער

אל

דען מענשען אויף ערדען געמאכט האטטע, אונד האטטע פֿערדרוס אין זיינעם

הער-

ר ש י

הרגום אונקלוס

(ה) וַיִּגְלֵי קָדָם יי אַרִי סְגִיאת בִּישַׁח אֲנָשָׁא
בָּאָרְעָא וְכָל יֵצֵרָא מַחֲשֵׁבֶת לִבִּיהּ לְחֹדֵר
בִּישׁ כָּל יוֹזְיָא: (ו) וַחֲב יי בְּמִימְרֵיהּ אַרִי
עֶבֶד ית אָדָם בָּאָרְעָא וַאֲמַר בְּמִימְרֵיהּ

(ו) וינחם ה' כי עשה. נחמה היתה לפניו
שנראו בתחמוני' שאילו ה' מן העליוני' ה'
ממירדן צבראשית רבה: ויחעלב. האל'
אל לנו של מקום עלה במחשבתו של מקום
להעליבו זהו חרגום אונקלוס. ד"א וינח'
נהפכה מחשבתו של מקום ממדת רחמים
למדת הדין עלה במחשבה לפניו מה לעשו'

למהבר

באדם שעשה בארץ. וכן כל לשון נחום שנמקרא לשון נמלך מה לעשות. וכן אדם ויתנחם
(במדבר ב"ה). ועל ענדיו יתנחם (דברים ל"ב). וינחם ה' על הרעה (שמות ל"ב) נחמתי
כי המלכתי (שמואל א' ע"ו) כלם לשון מחשבה אחרת הם: ויחעלב אל לנו. נתאבל על אבדן
מעשה ידיו כמו נעלב המלך על בנו (שמואל ב' י"ט). וזה נחמתי לחשובת אפיקורוס אסד שאל
את ר' יבוע בן קרחה א"ל אין אתם מודים שהקב"ה רואה את הנוולד אמר לו הן אמר לו
והא כתיב ויחעלב אל לנו אמר לו נולד לך בן זכר מימך אמר לו הן אמר לו ומה עשית אמר
לו שמחתי ושמחתי את הכל אמר לו ולא היית יודע שקובו למות אמר לו בשעת מדותא מדותא

כצע

באור

הולידו נפילים כמותם, והם הגבורי' אשר מעולם אנשי השם, כי האנשים אשר המבול באשר
יראו גבורים יזכרו אלה, ויאמרו בנר היו גבורים כאלה לעולמים אשר היו לפנינו והיו אנשי
השם בכל הדורות אחרי כן, וזהו פשט הגון בפרשה הזאת (לשון הרמב"ן ז"ל), ונשאר מזה
הענין רמז קלם בספורי האומות, אלא שהמזוררים היונים בלבלו הענינים והחשיבו מאור
האמת בכזביהם עד שנמעט לא יוכר ולא ינדל מן ההבל שהוסיפו עליו, כידוע לקור' בספריהם, יאמרו
שהלילי' זנו את בנות האדם ונולדו להם העכביס בני האלילי' הנקראי' (החלבאןטטער) ומהם נולדו
הגבורים הידועי' בשמותם: (ה) וכל יצר, תאות לכ האדם ורעיוניו נקרא כן לפי שהוא יולד
ופועל הענינים בלב שהלב יתאוה אליהם: (ו) וינחם, מבנין נפעל ולא מבנין התפעל, כי היה ראוי
להיות נפתח הנו", כי עם המי"ת לא יבא משלום הדגש, ופירושו לדעת רש"י ז"ל נהפכה מחשבתו של
מקום ממדת הרחמי' למדת הדין, עלה במחשבה לפניו מה לעשות באדם שעשה בארץ, וכן כל לשון
ניחום שנמקרא לשון נמלך מה לעשות וכן אדם ויתנחם (במדבר כ"ג כ"ג), ועל ענדיו יתנחם (דברים
ל"ב ותהלים קל"ה י"ד), וינחם ה' על הרעה (שמות ל"ב י"ד), נחמתי כי המלכתי (שמואל
א' ע"ו י"א), כלם לשון מחשבה אחרת הם עכ"ל, והנה אמת גמור שכל לשון נחמה הוא תנועת
הלב מעלה לעלה שנגדה, פעם מן הרעה לטובה ופעם להפך כגון ונחמתי על הטובה
(ירמי' י"ח י'), ואולם מה שפי' הרב בפסוק כי עשה את האדם בארץ הוא דמוק, והראב"ע
כתב ידוע כי לא אדם הוא להנחם, רק דברה תורה כלשון בני אדם כי המשחית מה שעשה
יראה שניחם והוא היותר נאות לפשטות הכתוב: ויחעלב אל לנו, א"ת ואמר במימרי' למחבר
תוקפיהון כרעותיה, הכוונה עלם על לנו של מקום להעליב האדם, נטה מדרך פשטות הכתוב

כדי

בראשית ז

תרגום אשכנזי עא

אֵל-לְבֹן: (ז) וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֲמַתְּהָ אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר-בָּרָאתִי
מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה מֵאָדָם עַד-

הערצען. (ז) אונד דער ערויגע
שפראך: איך ווילל דען מענ-
שען, דען איך ערשאַפֿען האָ-
בע, פֿאַן דעם ערדבאָדען
פֿערטילגען, יא פֿאַן מענשען ז

פיעה

בהמה

ר ש י

תרגום אונקלוס

לְמַחְבֵּר תּוֹקֵפִיהוּן בְּרִעוּתֵיהּ: (ז) וַיֹּאמֶר יי
אֲמַחֵי ית אַנְשָׁא דִּי בְרָאתִי מֵעַל אֲפִי אֲרֵעָא
מאנשא
אמחם את האדם. הוא עפר ואניא עליו מים ואמחם אותו לכך נאמר לשון מחוי: מאדם עד
בהמה

באור

כדי להרחיק מדת העבון מהאל יתעלה שהוא מרום ונשגב מכל מדה פחותה, וכדברי רבותינו ז"ל נב"ר אפיקורוס אמר שאל אחי רבי יהושע בן קרחה א"ל איך אתם מודי' שהקב"ה רואה את הנולד אמר לו הן, אמר לו והא' כתיב ויתעבב אל לבו, אמר לו נולד לך בן זכר מימך אמר לו הן, אמר לו ומה עשית, אמר לו שמחתי ושמחתי את הכל, אמר לו ולא היית יודע שסופו למות, אמר לו בשע' מדותא קדות' בשעת אנלא אנלא, אמר לו כך מעשה הקב"ה אע"פ שגלוי לפניו סופן לחטוא וסופו לאבדן לא נמנע מלבראן: יתבונן המשגיל כי המדות הנפשיות הנקראות התפעלויות (ויירענטשפֿטען) או רגשות הנפש, ימלקו לפני מינים שביניהם הגדל עלמי, המין האחד יסתעף מן הקייני' וכוחות הנפש האמתיים, והם התעוררות כח התשוקה להדבק בדבר או להתרחק ממנו כפי הטוב והרע שימלא בו, כגון האהבה והשנאה, השחוק והנעם והרכון והעבון, והן כלם שלימות בעלם וראשונה ראויות ומשובחות בלב המשגיל, ולא יתעילו כי אם כאשר ילאו מגדר השווי ויעברו החוק הקלוב, כי אז יטרידו את מחשבות האדם ויטרפו את דעתו והוא נא' על ידיהם לסכלות רב כי יגבירו את כח התשוקה על משפט התבונה וזהו מקור כל מרי וזדון כאשר נתבנו למעלה, ואולם כל עוד שלא ילא, מגדרם הם באדם לתפארת ואין בהם גנות ומסרון בעלם: והמין השני שרשו ההעדר והשלימות, ואין להם מליחות כי אם בעלם מוגבל, מקבל ההעדר ההוא אשר ממנו יסתעפו, והן המשל בזה הכילות, והחטטה, מורך הלב והיאוש גדומיהם, כי לא יתכן הכילות כי אם ברבות דרכי הביולי, כאשר ידאג שלא ימלא די מחסורו, ולא תתכן החטטה כי אם בהשתנות הידיעה והעלה, ואין מורך הלב כי אם בעלם, ואין יאוש כי אם בנעדר החקיה, וכן כלם, והדרכים האלה הם מסרונות בעלם וראשונה, אלא שבבחינות האדם פעמי' שישובתו כי יביאו אותו אל המעשים הטובים כידוע מן החטטה ודומיה, והנה נראו מדברי חז"ל שלא נמנעו ליחס את דרכי המין הראשון אל השם יתעלה, אמרו עליו שהוא כועס ושוקק ושמת ונעלב, לפי שאללו הדרכים הללו נקיות מכל מסרון ומכל גנות וליאות בעולם, הוא כועס במשפט ושוקק בלדק, שמת בטוב הגמור ונעלב ברע האמתי מבלי בלבול המחשבה וטרוף, יתעלה שמו מכל זה התעלות בלי קבה, ולא ילא א"כ מזה שום שנוי או מסרון בחק אחת ממדותיו ח"ו, ואם הם לפעמי' מסרון בחק האדם ויולידו אללו המדות הפחותות, אין זה כי אם מהסנה שזכרנו כי יעברו חוק ויטרפו את דעת קלר ההשגה: וכל זה ברגשות המין הראשון שזכרנו ואולם רגשות המין השני לא יאמרו על השם יתעלה כלל כי אם על דרך ההעברה, ולדבר כלשון בני האדם, כדי שיבינו השומעים, ולזה בתיבת וינחם שהוראתה רגשת המין השני אמרנו עליו שדברה תורה כלשון בני אדם, ואולם בתיבת ויתעבב המורה על שנאת הרע האמתי, נאמר שנשעת העלבון הוא נעלב בנאמת כאשר זכרנו: (ז) ויאמר ה', יתכן שהוא דבק עם לבו הכתוב למעלה: אמחה את האדם, על הכלל יאמר: מאדם עד בהמה, אף הם השפיתו את דרכם (כ"ר).

ל"ד